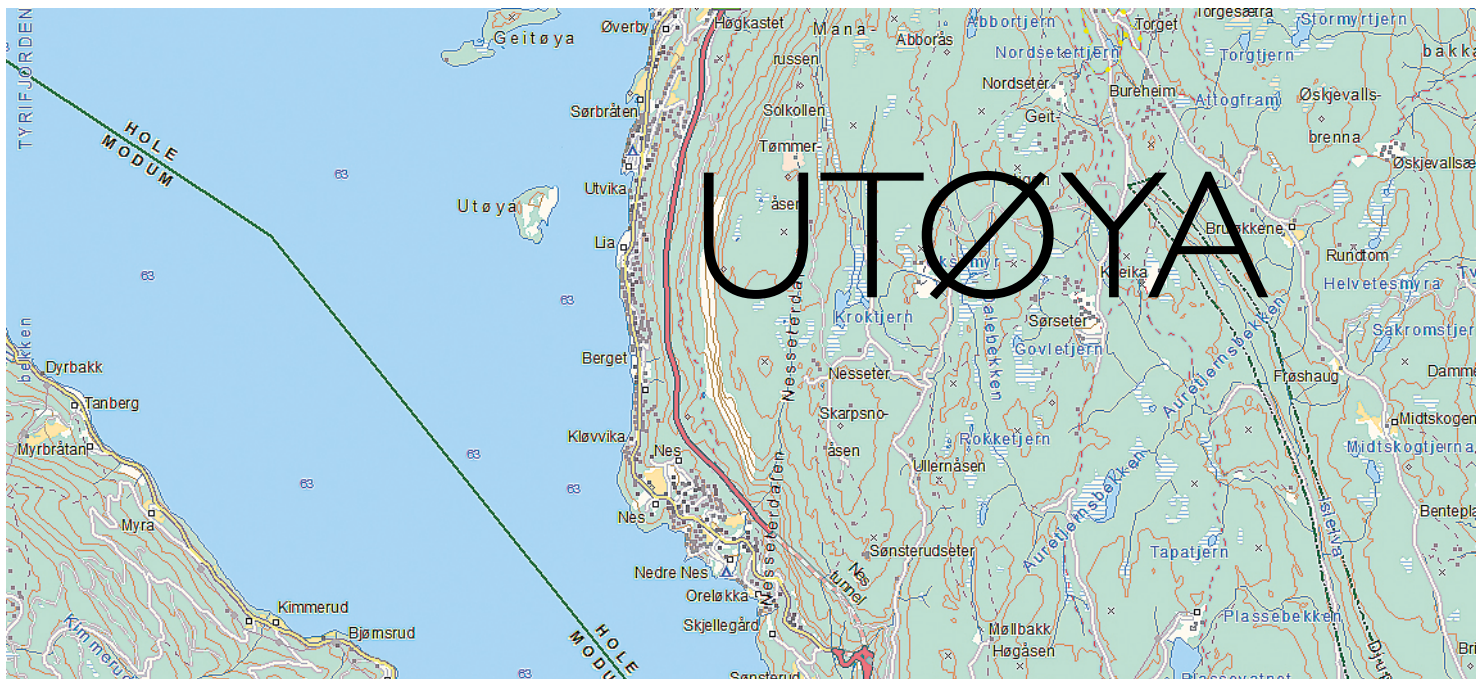




Foto: Arne Åsen

Kulturhistoriker og arkeolog Sjur Harby er innehaver av Disen Kolonial, hvor han jobber med kulturarvrelaterte spørsmål og rådgivning. I denne spalten deler han sine tanker og meninger om aktuelle saker innen kulturarv og bygningsvern. www.disenkolonial.no



Ifølge NRK støtter mer enn 2500 mennesker ideen om å frede Utøya etter kulturminneloven, men Riksantikvaren avsto forslaget uten debatt.

Tekst: Sjur Harby Illustrasjon: Kari-Marte Frøyset

Idag betyr Utøya noe for oss alle sammen. Men for arbeiderbevegelsen har stedet hatt betydning helt siden 1933 da Landsorganisasjonen ervervet det gamle sommerparadiset til ferieformål. Tidene var vanskelige, og de færreste hadde mulighet for en hytte ved sjøen. Om saltvann og brennmaneter manglet i Tyrifjorden, ga oppholdet her likevel en kjærkommen avveksling fra byenes gater og fabrikkenes larmende haller.

Men det var først i 1950 da Oslo og Akershus Faglige Samorganisasjon ga stedet i gave til Arbeidernes Ungdomsfylking (AUF) at Utøya utviklet seg til å bli et begrep i norsk politikk. Siden den gang har generasjoner av engasjert ungdom gått barbente og solbrente inn i en politisk verden nettopp her. På Utøya har

det vært diskutert ut i de sene nattetimer, her har to og to vandret på stiene og sett månen speile seg i fjorden, her har ungdom spist brødskiver med leverpostei og sursøte agurker, sunget, ledd seg skakke og etablert vennskap og nyttige forbindelser som varer livet ut. Her, og kanskje bare her, har unge mennesker kunnet stifte et første bekjentskap med landets ledende politikere. På Utøya ble tidligere statsministere som Odvar Nordli og Gro Harlem Brundtland til Odvar og Gro i god tid før vi andre kom på fornavn med dem. Lenge før 22. juli 2011 var Utøya et sted for minner. En plass med spesiell betydning, et sted som har sitt eget rom hos hver enkelt av dem som en gang har deltatt på sommerleir her. Utøya var lenge arbeiderbevegelsens felleseie på tvers av alder og bakgrunn, men etter 22. juli i fjor tilhører Utøya oss alle.

– Det er jo kjempeskuffende, uttalte Vanessa Svebakk til NRK da Riksantikvarens beslutning ble kjent. Svebakk mistet sin 14 år gamle datter Sharidyn under terrorhandlingen på Utøya og var den som initierte fredningsforslaget. Ifølge NRK syntes hun det var vondt å tenke på at stedet der datteren ble drept, igjen skal bli et leirsted for AUF. For det handler ikke om å ta opp igjen tråden der den ble kuttet. Nei, organisasjonen vil bruke 60 millioner kroner på å gjenreise Utøya som et politisk verksted etter terroren. Ved å rive mange av de gamle bygningene og bygge nytt skal Utøya tas tilbake.

Svebakk høstet ikke bare applaus for sitt forslag. Da henvendelsen til Riksantikvaren ble kjent, samlet flere AUF-ere, pårørende og etterlatte seg om et brev der

de imøtegikk initiativet. Argumentet var at AUF selv må få bestemme Utøyas fremtid. «Utøya er et åsted, og ikke en gravplass», het det i brevet som rundt 700 berørte skrev under på.

I kulturminnelovens § 2 heter det følgende: «Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.» Og om det ikke knyttet seg historiske hendelser til Utøya fra før, så sørget den skjebnesvangre sommerdagen i 2011 for at en hel nasjon rettet blikket mot Tyrifjorden. Vi må tilbake til krigens dager for å finne handlinger av tilsvarende omfang. Og det er her paradoksene melder seg.

For mens Riksantikvaren i det ene øyeblikket freder viktige kulturminner fra okkupasjonstiden, slik som Falstad leir i Nord-Trøndelag og den såkalte Serberleiren ved Øvre Jernvann i Narvik, avviser han Vanessa Svebakks henvendelse om

Utøya i det neste. I 2010 het det fornuftig nok at det ikke er alder eller stilart som gjør slike kulturminner verneverdige – det er historien om overgrepene som skjedde der. Også minner etter ukultur er viktige kulturminner. Likeledes poengterte Holme at den vanskelige historien verken må glemmes eller forties, og at vi må «tørre å løfte frem historier og hendelser nær vår egen tid, som viser det grusomme og fatale». Men da Svebakk mottok brevet fra Riksantikvaren var tonen blitt en annen. Avvisningen av hennes forslag ble begrunnet med at selv om «Utøya og bygningene der samlet sett kan tilskrives en viss historisk verdi som politisk leirsted, så har ikke bygningene der stor nok verdi i seg selv til at en fredning etter kulturminneloven kan forsvares».

Selv uten 69 døde burde Utøya i kraft av sin politiske historie ha vekket antikvarenes interesse. Når spørsmålet om en fredning etter kulturminneloven dukket opp og mer enn 3000 mennesker

engasjerte seg for eller imot, er riksantikvar Holmes reaksjon ikke bare overraskende, men også nedslående. I stedet for å lytte til debatten, i stedet for å komme interessen og engasjementet i møte, i stedet for å invitere til et offentlig ordskifte om hva vi skal frede, hvorfor vi skal frede, for hvem vi freder og på hvilken måte vi kan forvalte minnene som Utøya representerer nå og for kommende generasjoner, valgte riksantikvar Jørn Holme å vende de pårørende ryggen, kutte debatten og legge sommerens begeistring for lokaldemokrati på hattehyllen.

Når Riksantikvaren i midten av november i år markerer sitt 100-årsjubileum, er det verdt å merke seg tidligere riksantikvar Harry Fets ord: «Vernet av minner og steder som slekter har helliget, er mer enn et antikvarisk spørsmål, det er et nasjonalt og etisk. Det er en brist hos det folk som ikke forstår dette.»

Spesialist på restaurering av alle typer møbler

Vi utfører ekte, tradisjonsrikt håndarbeid med kunnskap, omsorg og erfaring til å ta vare på dine verdier.



Antikt intarsia bord – før



Intarsia bord – etter

Et gammelt møbel har sjel og kan på en miljøvennlig måte gi ditt hjem en stil og et særpreg som ingen andre har.



Ring oss i dag!
Tlf. 55 94 13 20

BERGEN HÅNDVERKSSENTER AS
Janaflaten 37, 5179 Godvik
www.bergenhandwerksenter.no